

แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ

Development Learning Media Guidelines to Enhance Health Literacy About Tobacco Products Among Children and Youth in Formal Education and Non-Formal Education

ชนกนารถ บุญวัฒนกุล¹, เมธชนก ปรจวบลาภ², เจษฎากร อังกุลพัฒนาสุข³ และ ธาณิชา สุขเกษม⁴

Chanoknart Boonwattanakul, Metchanon Prajuablap, Jasadakorn Angkulpattanasuk

and Thanisa Sukgaseem

Corresponding author, E-mail : edu.ynet@gmail.com

Received : November 1, 2023

Revised : November 23, 2023

Accepted : December 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบ และเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษา นอกระบบ (2) เปรียบเทียบระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนที่อยู่ใน การศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ และ (3) เพื่อเสนอ แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้าน สุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบ การศึกษาและการศึกษานอกระบบ การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบ วิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) แบ่งขั้นตอน การวิจัยออกเป็นขั้นตอน ตอนที่ 1 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร อยู่ในความดูแลของการศึกษาในระบบ จำนวน 466 คน และการศึกษานอกระบบ จำนวน 489 คน ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน มีชุดแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือการวิจัย ตอนที่ 2 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการพัฒนาและจัดทำแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน เลือกกลุ่มเป้าหมายโดยวิธี การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง มีประเด็นและแบบบันทึกการ สันทนากลุ่มเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ ใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า (1) ความรอบรู้ด้าน สุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนการ ศึกษาในระบบ ภาพรวมอยู่ที่ระดับดีมาก (ร้อยละ 85.37) และเด็กและเยาวชนในการศึกษานอกระบบภาพรวมอยู่ที่ ระดับดีมาก (ร้อยละ 81.50) (2) เปรียบเทียบความรู้ ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของกลุ่มตัวอย่างสอง กลุ่ม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และ (3) แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้าง ความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็ก และเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วยประเด็นพิจารณาด้านวัตถุประสงค์ต้องกำหนด ให้สามารถพัฒนาระดับความรู้ด้านสุขภาพ ด้านเนื้อหา

¹ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University

^{2,4} สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย

Thailand Youth Institute

สาระของสื่อเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสาร แนวทางการพัฒนาสื่ออาจใช้รูปแบบการพัฒนาสื่อที่พัฒนาขึ้นหรือนำรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วมาใช้ สื่อที่ควรพัฒนาต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้สื่อ ด้านการประเมินสื่อควรประเมินเนื้อหาและประสบการณ์ที่ถ่ายทอด และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ควรคำนึงถึงเป้าหมายการเรียนรู้และผู้พัฒนาสื่อต้องมีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กและเยาวชน

คำสำคัญ: สื่อการเรียนรู้, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, ผลสัมฤทธิ์ ยาสูบ, การศึกษาในระบบ, การศึกษานอกระบบ

Abstract

The objectives of this study were to: (1) investigate the level of health literacy about tobacco products among children and youth in formal education and non-formal education. (2) Compare the level of health literacy about tobacco products among children and youth in formal education and non-formal education. (3) Propose guidelines for the development of learning media to promote health literacy about tobacco products among children and youth in formal and non-formal education. This research used a descriptive research method, which divided the research into two steps. Step 1: Quantitative data collection: the sample for this study was children and youth in Bangkok who were under the care of formal education (n = 466) and non-formal education (n = 489). A multistage sampling technique was used. A questionnaire was used as the research instrument. Step 2: Qualitative data collection: this step involved the development and preparation of guidelines for the development of learning media. The target group for this study was 20 experts or specialists. A purposive sampling was used. A focus group discussion was used as the data collection tool. As for statistical analysis, the following statistical methods were used: percentages, standard deviations, t-tests, and content analysis.

The research found that the overall health literacy about tobacco products among children and youth in formal education was at a very good level (85.37%). The overall health literacy about tobacco products among children and youth in non-formal education was also at a very good level (81.50%). A comparison of

the health literacy about tobacco products between the two groups of samples found that there was a statistically significant difference at .01. As such, the guidelines for the development of learning media to promote health literacy about tobacco products among children and youth in formal and non-formal education include the following considerations: on the objective aspects, it must be defined to be able to develop the level of health literacy. On the content aspects, the content of the media itself should focus on developing communication skills. The development of the media may use an in-house development format or use an existing format. The media to be developed should be consistent with media usage behavior. Media evaluation should assess the content and experiences that are conveyed. The development of learning media should take into account learning goals, and the media developer must understand the nature of children and youth.

Keywords: Learning Media, Health Literacy, Tobacco Product, Formal Education, Non-Formal Education

บทนำ

ในหลาย ๆ ประเทศได้เผชิญสภาพปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับโรคไม่ติดต่อ (Non Communicable Disease – NCD) ของประชากร อันเนื่องมาจากพฤติกรรมการดื่มสุรา ยาสูบ การบริโภคอาหาร ภาวะทางอารมณ์ และขาดการออกกำลังกาย จนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในหลายมิติ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) มีการนำแนวคิดความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy : HL) มาใช้ป้องกันปัญหาและผลกระทบด้านสุขภาพจากโรคไม่ติดต่อ โดยได้ประกาศในที่ประชุมส่งเสริมสุขภาพโลก ครั้งที่ 7 เมื่อปี 2552 ณ ประเทศเคนยา ให้ประเทศภาคีสมาชิกตระหนักถึงความสำคัญกับการพัฒนาประชากรให้มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อให้มีความสามารถหรือทักษะในการเข้าถึง เข้าใจ ประเมินการตัดสินใจ เลือกใช้ ข้อมูลและบริการสุขภาพ นำไปสู่การจัดการสุขภาพตนเอง พร้อมทั้งสื่อสารแนะนำเรื่องสุขภาพที่ถูกต้องแก่ผู้อื่นได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันความเสี่ยงต่อการเกิดโรค มีความรู้ที่ถูกต้องเพียงพอต่อการดูแลสุขภาพของตนเอง ส่งผลให้ประชากรของประเทศมีสุขภาพที่ดีขึ้น (กองสุขศึกษากรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2563) นอกจากนี้ ความรอบรู้

ด้านสุขภาพ มีความสำคัญต่อการเป็นปัจจัยทำนายสุขภาพ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพและผลลัพธ์ทางสุขภาพของบุคคล หากบุคคลที่มีความรอบรู้สุขภาพอยู่ในระดับต่ำ ย่อมมีผลต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ไม่พึงประสงค์ (เกศินี สราญฤทธิชัย, 2564) สำหรับบริบทประเทศไทย ได้มีการรายงานข้อมูลปัญหาด้านสุขภาพของประชากร โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาประเทศ จากการรายงานการสำรวจพฤติกรรมด้านสุขภาพของประชากรปี 2564 นำเสนอข้อมูลเด็กอายุระหว่าง 15-19 ปี และเยาวชนอายุระหว่าง 20-24 ปี มีพฤติกรรมการบริโภคยาสูบร้อยละ 6.2 และร้อยละ 18.5 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) ขณะเดียวกัน รายงานภาวะสังคมไทยเมื่อสิ้นไตรมาสสาม ปี 2565 นำเสนอข้อมูลของสถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทยพบว่าเด็กและเยาวชนยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ยาสูบอิเล็กทรอนิกส์ หรือบุหรี่ไฟฟ้า มีการรับรู้วาทกรรมที่ไม่เหมาะสม อาทิ บุหรี่ไฟฟ้าปลอดภัย และไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า ร้อยละ 38.5 และ 19 ตามลำดับ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

จากรายงานสถานการณ์ข้างต้น แม้ว่าสัดส่วนเด็กและเยาวชนที่มีความเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ในภาพรวมจะมีจำนวนไม่มาก แต่จำนวนเหล่านี้อาจนำไปสู่ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง มีการศึกษาผลกระทบจากผลิตภัณฑ์ยาสูบ พบว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบมีสารนิโคตินที่ส่งผลกระทบต่อระบบประสาทส่วนกลาง ระบบทางเดินอาหาร ระบบหัวใจ ผู้ที่บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบแต่ละวันจะมีอายุเฉลี่ยสั้นลง 18 นาที (ธนรัตน์ พุทธิชาติ, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ ปีละ 74,884 ล้านบาท การสูญเสียแรงงานการผลิตจากความตายและการขาดงาน 61,219 ล้านบาท ต้นทุนการให้บริการทางแพทย์โดยตรง 11,473 ล้านบาท โดยรวมแล้วความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการบริโภคยาสูบคิดเป็นร้อยละ 0.78 ของ GDP ประเทศไทย (ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ, 2562) ขณะเดียวกันพฤติกรรมการบริโภคยาสูบยังส่งผลกระทบต่อระบบสังคม ข้อมูลสำคัญพบว่าเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมการบริโภคยาสูบในจำนวน 100 คน จะมี 88 คนที่ดื่มแอลกอฮอล์ 68 คน เที่ยวกลางคืน 17 คน ใช้ยาเสพติด และ 40 คนเข้าถึงการพนัน (มูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อการไม่สูบบุหรี่, ม.ป.ป.) จากปัญหาการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ จึงอุปมาได้ว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ ส่งผลกระทบต่อตนเอง คนรอบข้าง เศรษฐกิจ สังคม และ นำไปสู่การเจ็บป่วยได้เช่นเดียวกับโรคไม่ติดต่ออื่น ๆ หากไม่ได้รับการแก้ไข

เยียวอย่างทันท่วงที ประเทศย่อมได้รับทรัพยากรมนุษย์ที่ขาดคุณภาพ ขาดการพัฒนาทางสติปัญญาจากการเข้ารับการศึกษาค้นคว้าไม่เต็มที่อันเนื่องมาจากการได้รับสารอันตราย แรงงานมีสุขภาพไม่แข็งแรง นำไปสู่ปัญหาอื่นตามมาอีกนานัปการ

การป้องกันเพื่อลดทอนและบรรเทาความรุนแรงปรากฏการณ์ปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบในกลุ่มเด็กและเยาวชน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ต้องกำหนดมาตรการหรือแนวทางการพัฒนาความรู้และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ซึ่งสามารถนำแนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ มาใช้พัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และทักษะในการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ มีความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ อาทิ โฆษหรือผลกระทบ สามารถประเมินข้อมูลข่าวสารสำหรับการตัดสินใจประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เนื่องจากความรู้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการป้องกันการบริโภคยาสูบในกลุ่มเด็กและเยาวชนและความรู้เป็นประเด็นหลักที่ถูกกำหนดไว้ในการดำเนินกิจกรรมสำหรับการป้องกันการบริโภคยาสูบ (อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์ และรัชยา รัตนธาวรร, 2565) โดยการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพให้กับเด็ก และเยาวชน สามารถดำเนินการได้ หลากหลายกลวิธี วิธีการหนึ่ง คือ การใช้สื่อการเรียนรู้ ผ่านการนำเสนอด้วยภาพ โมเดล วิดีทัศน์ การ์ตูน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเคลื่อนไหว (กองสุศึกษา, 2563) เนื่องจากการเรียนรู้สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเอง ปราศจากเงื่อนไขด้านเวลาและสถานที่ ความรู้ที่ถ่ายทอดมีความคงทนนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม (กุลิสรา จิตรชญาวนิช, 2563) และการใช้กลวิธีการสื่อสารยังเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของประชากรเพื่อขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม (ทิฆัมพร ราชวงศ์ และบุหงา ชัยสุวรรณ, 2564) ขณะเดียวกันสื่อสามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของกลุ่มเป้าหมายได้ดี สามารถเลือกใช้สื่อเพื่อนำไปจัดกิจกรรมทางการศึกษาในระบบโรงเรียนนอกโรงเรียน และอิสระตามความต้องการของผู้เรียน (วราวิทย์ นิเทศศิลป์, 2551) นอกจากนี้ สื่อเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพของบุคคลได้อีกด้วย (เทพไทย โชติชัย และคณะ, 2563)

แม้ว่าปัจจุบันจะมีหน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงสถานศึกษา ได้พัฒนาสื่อหลายประเภท รวมถึงสื่อการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาความ

รอบรู้ด้านสุขภาพในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะการให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ แต่ก็เป็นการพัฒนาสื่อในลักษณะใช้กับกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จากข้อมูลรายงานการวิจัยการดำเนินงานการณรงค์ไม่สูบบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบปัญหาการดำเนินงานรณรงค์ที่ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าถึงเยาวชนและประชาชน เป็นการเฉพาะได้ เพราะไม่ได้แยกวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม (ณัชชา พัฒนะนุกิจ, 2559) หากจำแนกกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ โดยอิงตามระบบการศึกษาของประเทศไทย สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อยู่ในสถานศึกษาประเภทจัดการศึกษาในระบบ และกลุ่มที่อยู่ในสถานศึกษาประเภทจัดการศึกษานอกระบบ ซึ่งเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มนั้น มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันไปทั้งความพร้อม ความต้องการ แรงจูงใจ วิธีการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ ภาวะความเป็นเด็กและภาวะความเป็นผู้ใหญ่ รวมถึงเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนที่ส่งผลต่อความรู้ของเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่ม (ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล, 2561) ฉะนั้น การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต้องวางแผนการพัฒนาสื่อโดยคำนึงถึงระดับความรู้ ความสามารถ ความแตกต่างและคุณลักษณะของแต่ละบุคคล (ชลภรณ์ สุวรรณสัมฤทธิ์, 2556) จึงจะทำให้การถ่ายทอดเนื้อหาผ่านสื่อการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ประกอบข้อเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสื่อสารข้อมูลความรู้หรือส่งเสริมการจัดกิจกรรมป้องกันการบริโภคยาสูบและยาสูบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านการบูรณาการร่วมกับสถานศึกษา (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ และการพัฒนาบนพื้นฐานของการเชื่อมโยงศาสตร์แขนงต่าง ๆ เช่น ครุ-ศึกษาศาสตร์ ศาสตร์ทางการสื่อสาร และศาสตร์ทางสุขภาพ รวมถึงตระหนักถึงปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพซึ่งจะบั่นทอนทุนมนุษย์ของสังคมไทย จึงทำการศึกษาความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ และศึกษา แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบให้เหมาะสมกับบริบทเด็กและเยาวชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายสุขภาพในการนำข้อค้นพบไปใช้ในการกำหนดนโยบาย

วางแผนการดำเนินงานและนำแนวทางไปผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบและเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษานอกระบบ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ สื่อการเรียนรู้ และความรู้ด้านสุขภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุไว้ว่า การศึกษา ในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ซึ่งต่างจากการศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) ที่เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) รูปแบบการศึกษาทั้งสองถูกออกแบบให้สามารถจัดการศึกษาให้ตอบสนองกับคุณลักษณะและความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยคุณลักษณะของผู้เรียนการศึกษาในระบบส่วนใหญ่ มักจะมีคุณสมบัติตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ล่วงหน้าตามความต้องการของหลักสูตร ก่อนจะเข้าเรียนในระดับใดระดับหนึ่งจะต้องสำเร็จการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่ามาก่อน การศึกษาในระบบมักจัดให้กับเด็กและเยาวชนวัยเรียนช่วงอายุระหว่าง 5-24 ปี (ประชิด เขยกิจวงศ์, 2541) สำหรับคุณลักษณะของผู้เรียนการศึกษานอกระบบไม่ได้มีการกำหนดแน่นอนตายตัวเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความแตกต่างกันเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความต้องการและความสนใจ (สิตาภา เกื้อคลัง, 2561)

มีกลุ่มเป้าหมายเป็นประชากรทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนสิ้นอายุที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน เช่น กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ ไม่จบการศึกษา/ออกกลางคัน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ครอบครัวกลุ่มเด็กวัยก่อนเรียน กลุ่มผู้มีอายุพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ มีอายุ 15 ปีขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มเยาวชนอายุ 15 – 25 ปี กลุ่มวัยแรงงานหรือวันทำงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป (ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์, 2558)

จากการตรวจสอบวรรณกรรมข้างต้นจะพบว่าการศึกษาในระบบ มีแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับ ผู้เรียนที่มีความพร้อมเป็นหลัก เนื่องจากจะต้องเสียสละด้านเวลาและทุนทรัพย์จำนวนมากในการเข้ารับบริการการศึกษาในโรงเรียน มุ่งเน้นการจัดการศึกษาตามโครงสร้างจากระดับล่างไปสูง ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กำหนดไว้แต่ละระดับ และมีความเข้มงวดในระเบียบแผนของการจัดการศึกษา สำหรับแนวคิด การจัดการศึกษานอกระบบ มุ่งเน้นขยายโอกาสสำหรับผู้มีความต้องการเรียนแต่มีข้อจำกัดในการเข้ารับบริการการศึกษาในระบบ โดยจัดบริการหลักสูตรหรือโปรแกรมที่มีความยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ไม่เข้มงวดวิธีการหรือเคร่งครัดในแบบแผนการจัดการศึกษา จึงทำให้การศึกษานอกระบบมีความคล่องตัวในการพัฒนาประชากรอย่างหลากหลายกลุ่มตั้งแต่เด็ก วัยเรียน วัยรุ่น วัยทำงาน และวัยผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า ความแตกต่าง ของรูปแบบการศึกษาและคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายในระบบการศึกษาแต่ละรูปแบบ จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพิจารณาของผู้จัดการเรียนรู้ที่จะต้องกำหนดรูปแบบ แนวทาง วิธีการหรือสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมตามลักษณะของการศึกษาและคุณลักษณะของผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดความรู้จากผู้สอน หรือแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กิ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒน์กุล, 2562) แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยทั่วไปประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (ชลารณ สุวรรณสัมฤทธิ์, 2556) คือ

(1) ขั้ววางแผนการพัฒนาสื่อ เป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยในขั้นตอนนี้ สิ่งที่จะต้องดำเนินการได้แก่ การวิเคราะห์ผู้เรียน การกำหนดเนื้อหาสาระ การกำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้และพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด กำหนดประเภทของสื่อ และการออกแบบสื่อ

(2) การเตรียมการพัฒนาสื่อ เมื่อวางแผนหรือได้กำหนดแนวทางการพัฒนาสื่อแล้ว ก็ควรที่จะต้องมีการเตรียมการพัฒนาสื่อหรือผลิตสื่อ โดยเตรียมสถานที่เตรียมบุคลากรเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ เตรียมวัสดุ เตรียมงบประมาณ และเตรียมการประเมินการผลิต

(3) การดำเนินการผลิตสื่อ เมื่อกำหนดแนวทางการผลิตหรือพัฒนาสื่อ และจัดเตรียมการผลิตสื่อแล้ว ก็จะต้องดำเนินการผลิตสื่อตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในชั้นวางแผน และเตรียมการ

(4) การประเมินการผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้สามารถประเมินได้ตามขั้นตอนการผลิต คือ ก่อนการผลิต สื่อระหว่างการผลิตสื่อ และหลังการผลิตสื่อ เพื่อดูว่าสื่อที่ได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพและคุณภาพเพียงพอหรือไม่

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพ

ความรู้ด้านสุขภาพ หรือ “Health literacy” เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสุขภาพ เป็นความสามารถและทักษะในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ความเข้าใจ เพื่อใช้สำหรับการวิเคราะห์ ประเมินการปฏิบัติและการจัดการตนเอง รวมทั้งสามารถที่จะชี้แนะเรื่องของสุขภาพส่วนบุคคล ครอบครัวและชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพที่ดีได้ บริบทประเทศไทยมีการพัฒนาองค์ประกอบของความรู้ด้านสุขภาพไว้ (กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559) ดังนี้

1. การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ เป็นความสามารถในการเลือกรับแหล่งข้อมูล และยังรู้วิธีการสำหรับใช้ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งที่มีข้อมูลความน่าเชื่อถือ

2. ความรู้ ความเข้าใจ เป็นความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวทางสำหรับการปฏิบัติเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพ

3. ทักษะการสื่อสาร เป็นความสามารถในการสื่อสารโดยผ่านทักษะการพูด การอ่าน การฟัง และการเขียน รวมทั้งสามารถที่จะสื่อสารและโน้มน้าวให้บุคคลอื่นเข้าใจและยอมรับข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง

4. ทักษะการจัดการตนเอง เป็นความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน และปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติ พร้อมทั้งมีการทบทวนวิธีการปฏิบัติตามเป้าหมาย เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้อง

5. ทักษะการตัดสินใจ เป็นความสามารถในการกำหนดทางเลือกและปฏิเสธ/หลีกเลี่ยงหรือเลือกวิธีการในการปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการใช้เหตุผลหรือวิเคราะห์ผลดีผลเสียเพื่อการปฏิเสธ/หลีกเลี่ยง พร้อมแสดงทางเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง

6. การรู้เท่าทันสื่อ เป็นความสามารถในการตรวจสอบ ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลที่สื่อนำเสนอ อีกทั้งสามารถเปรียบเทียบวิธีการเลือกรับสื่อเพื่อหลีกเลี่ยง ความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นกับสุขภาพของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีความสามารถในการประเมินข้อความสื่อเพื่อใช้ ชี้นำแนวทางให้กับชุมชนและสังคม

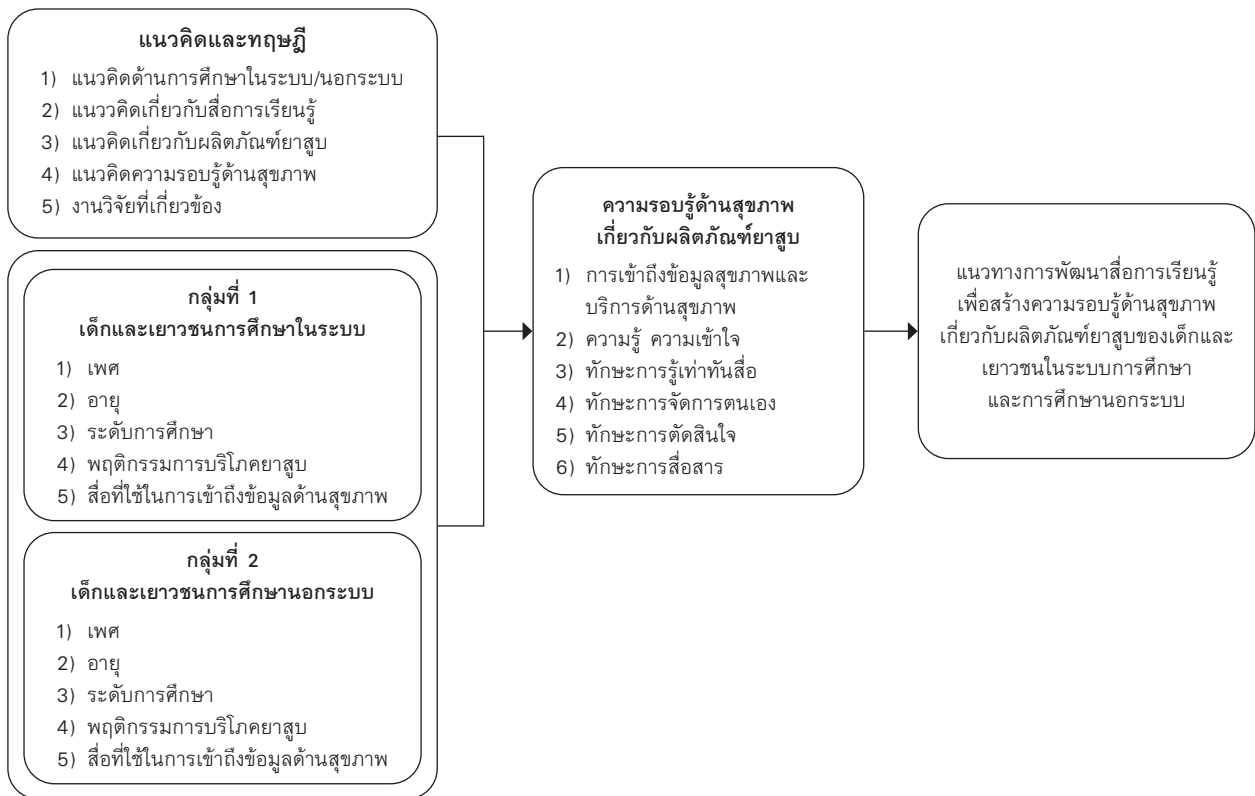
จากการวิจัยของ วิภาณต์ดา โหม่งอำมาตย์ (2561) ที่ได้ทำการศึกษารื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการ ป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาตอน ปลาย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า นักเรียนชายที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อน

เกี่ยวกับสูบบุหรี่ และประเภทของสถานศึกษาที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ที่ต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในระบบและการศึกษา นอกกระบบ แนวคิดสื่อการเรียนรู้ และแนวคิดความรอบรู้ ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะองค์ประกอบความรอบรู้ด้านสุขภาพ ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาด้านผลิตภัณฑ์ยาสูบ โทษและผลกระทบ มาผสมผสานจนเป็นองค์ประกอบความรอบรู้ด้านสุขภาพ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ และได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิด การวิจัย ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาดังรายละเอียดที่จะ นำเสนอ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล และคณะ

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย ผู้ทำการวิจัยได้แบ่งการวิจัย ออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อหาคำตอบตาม วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 – 2 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง: ประชากร (Population) คือ เด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 15-25 ปี ในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร แบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่ม ที่ 1 คือ เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบ ที่เข้ารับการ ศึกษาภายใต้ในระบบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอน

ปลายทั้งรัฐและเอกชนและอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงทั้งรัฐและเอกชน (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2565) และกลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบที่กำลังศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ พ.ศ. 2551

(สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2565) ผู้วิจัยทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของประชากรทั้งสองกลุ่มด้วยสูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ค่าความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 ประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่ม	จำนวนประชากร (N)	จำนวนตัวอย่างที่เก็บจริง (n)	ขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้ (n)
กลุ่มที่ 1 เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบ	256,316 คน	466 คน	400 คน
กลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบ	28,085 คน	489 คน	394 คน
รวม	284,401 คน	955 คน	794 คน

การสุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่ม จำนวน 6 กลุ่ม (Custer sampling) ตามการแบ่งเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครสำหรับการบริหารงาน หลังจากนั้น ทำการจับฉลากสุ่มเลือกเขตในกลุ่ม กลุ่มละ 2-4 เขต เมื่อได้เขตที่เป็นตัวแทนแล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience sampling) ต่อไป

1.2) เครื่องมือการวิจัย: เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสร้างขึ้นจากแนวคิด และทฤษฎี มีโครงสร้างของแบบสอบถาม 4 ส่วน ประกอบด้วย 1. ข้อมูลทั่วไปของเด็กและเยาวชน 2. ข้อคำถามด้านความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ และ 3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยข้อคำถามส่วนที่ 2 เป็นแบบมาตรวัดประมาณค่าของลิเคิร์ต ผู้วิจัยทำการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 5 คน พบว่าข้อคำถามในแบบสอบถามทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่า 0.60 ทุกข้อ และหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยการนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .946

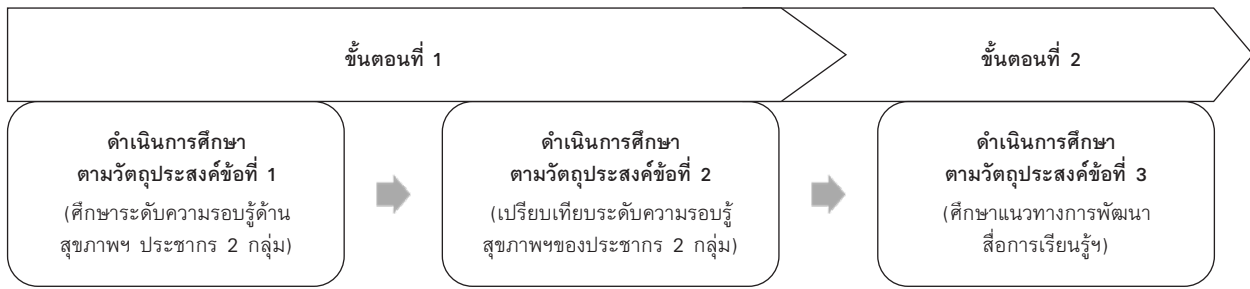
ทั้งนี้ เกณฑ์การแปลผลข้อมูลจะใช้เกณฑ์ของกองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (2559) คือ ถ้ามีค่าเฉลี่ย ต่ำกว่าร้อยละ 60 แปลผลได้ว่ามีความรอบรู้ด้าน

สุขภาพอยู่ในระดับต่ำ ค่าเฉลี่ยระหว่างร้อยละ 60-79 อยู่ในระดับพอใช้ และมากกว่าร้อยละ 80 อยู่ในระดับดีมาก

1.3) การเปรียบเทียบความแตกต่างประชากร 2 กลุ่ม: ในขั้นตอนเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ นอกจาก จะทำการศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของประชากรทั้ง 2 กลุ่มแล้ว ยังทำการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของประชากร ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน คือ t-test เพื่อทำการหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยประชากร 2 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยนำผลการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในขั้นตอนแรกมาวิเคราะห์ สำหรับพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน พิจารณาให้ความเห็นโดยใช้วิธีการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ ด้านเทคโนโลยีสื่อสารการศึกษาหรือนิเทศศาสตร์ ด้านองค์กรสุขภาพด้านเด็กและเยาวชนจากสถาบันยูทิสแห่งประเทศไทย และ สภาเด็กและเยาวชน ใช้ประเด็นคำถามและแบบบันทึกการประชุมสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนการวิจัยที่ทำการศึกษามตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อให้เห็นเป็นภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 2 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย ชนกันารถ บุญวัฒน์กุล และคณะ

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบและการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 1 เป็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบและเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษานอกระบบ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ จากการเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 48.10 มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ร้อยละ 90.10 ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า ร้อยละ 53.40 เป็นผู้ไม่สูบบุหรี่ ร้อยละ 85.00 และใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ ร้อยละ 81.50 และกลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 49.10 มีอายุระหว่าง 19-25 ปี ร้อยละ 63.20 ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า ร้อยละ 59.70 เป็นผู้ไม่สูบบุหรี่ ร้อยละ 66.70 และใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ ร้อยละ 83.40

ผลการศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ พบว่า ภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบอยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 83.44) จำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ 1 เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบมีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบภาพรวมอยู่ที่ระดับดีมาก (ร้อยละ 85.37) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทักษะการตัดสินใจ อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 87.90) น้อย

ที่สุด คือ ด้านทักษะการสื่อสาร อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 82.75) สำหรับกลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบมีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบภาพรวมอยู่ที่ระดับดีมาก (ร้อยละ 81.50) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 84.30) น้อยที่สุด คือ ด้านทักษะการสื่อสาร อยู่ในระดับพอใช้ (ร้อยละ 79.05) รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 2

เมื่อทำการเปรียบเทียบระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนระหว่างการศึกษาในระบบ กับ การศึกษานอกระบบ ภาพรวมมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เมื่อพิจารณาทางด้านพบว่า ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการจัดการตนเอง ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการสื่อสาร มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ยกเว้นด้านความรู้ความเข้าใจ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบและการเปรียบเทียบระดับของกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม

ความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับ ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	กลุ่มที่ 1 เด็กและเยาวชนการศึกษา ในระบบ (n=466)			กลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนการศึกษา นอกระบบ (n=489)			เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม โดย การใช้สถิติ t-test	
	ร้อยละ	S.D.	แปลผล	ร้อยละ	S.D.	แปลผล	t	Sig.
1.การเข้าถึงข้อมูล และบริการสุขภาพ	87.55	.672	ดีมาก	84.30	.765	ดีมาก	-3.468**	.001
2.ความรู้ความเข้าใจ	83.65	.699	ดีมาก	81.40	.775	ดีมาก	-2.399*	.017
3.ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ	84.60	.700	ดีมาก	81.15	.775	ดีมาก	-3.577**	<.001
4.ทักษะการจัดการตนเอง	85.75	.743	ดีมาก	81.15	.810	ดีมาก	-4.582**	<.001
5.ทักษะการตัดสินใจ	87.90	.761	ดีมาก	81.95	.864	ดีมาก	-5.675**	<.001
6. ทักษะการสื่อสาร	82.75	.805	ดีมาก	79.05	.832	พอใช้	-3.487**	.001
ภาพรวม	85.37	.632	ดีมาก	81.50	.715	ดีมาก	-4.435**	<.001

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และ *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 2 เป็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ ภาพรวมของการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะว่า แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบควรประกอบด้วย ประเด็นพิจารณาด้านวัตถุประสงค์ ด้านเนื้อหาของสื่อ แนวทางการพัฒนาสื่อ สื่อที่ควรพัฒนา ด้านการประเมินสื่อ และข้อควรคำนึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านวัตถุประสงค์การพัฒนาสื่อการเรียนรู้: เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยด้านทักษะการสื่อสารน้อยกว่าทุกด้าน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบ ดังนั้น การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้าง ความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ นอกจากจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาสื่อเพื่อยกระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพให้สูงขึ้นแล้ว จึงควรกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาสื่อให้เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบได้เรียนรู้จากสื่อให้มีทักษะการสื่อสาร สำหรับ

การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง โทษและผลกระทบจากผลิตภัณฑ์ยาสูบไปยังผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2) ด้านเนื้อหาของสื่อ: เนื้อหาสาระหลักของการผลิตสื่อการเรียนรู้ ควรเป็นเนื้อหาสาระที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ มีทักษะการสื่อสารความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ หรือเป็นนักสื่อสารสุขภาพไปยังเพื่อน ครอบครัว หรือบุคคลคนรอบข้าง ได้แก่ ทักษะการพูด ทักษะการเขียน เทคนิคการนำเสนอ การถ่ายทอด การโน้มน้าว แนะนำ เพื่อให้บุคคลต่าง ๆ มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ โทษและผลกระทบที่เกิดขึ้น สำหรับเนื้อหาเพิ่มเติมเพื่อเสริมประสิทธิภาพทักษะการสื่อสารของเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบ ควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ บุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้าขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยโทษ ผลกระทบหรือผลเสียต่อตนเองและคนรอบข้าง เนื่องจากค่าเฉลี่ยด้านความรู้ความเข้าใจน้อยรองลงมาจากด้านทักษะการสื่อสารจึงควรยกระดับความรู้ความเข้าใจประกอบกันด้วย ในส่วนของเด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบ ควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เช่น การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลต่าง ๆ เนื่องจากค่าเฉลี่ยทักษะการรู้เท่าทันสื่อของข้อมูลต่าง ๆ เนื่องจากค่าเฉลี่ยทักษะการรู้เท่าทันสื่อของข้อมูลต่าง ๆ เนื่องจากค่าเฉลี่ยทักษะการรู้เท่าทันสื่อของข้อมูลต่าง ๆ

3) **ด้านแนวทางการพัฒนาสื่อ:** ผู้พัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ได้แก่ หน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานทางสาธารณสุข ครู สถานศึกษา หรือภาคีเครือข่ายสุขภาพ สามารถพัฒนาแนวทางการพัฒนาสื่อขึ้นเองให้เหมาะสมกับบริบท หรืออาจนำแนวทางการพัฒนาสื่อที่มีผู้พัฒนาขึ้นอยู่แล้วมาประยุกต์ใช้ เช่น แนวทางการออกแบบและพัฒนาสื่อ ADDIE Model

4) **สื่อการเรียนรู้ที่ควรพัฒนา:** สื่อการเรียนรู้ที่จะพัฒนาขึ้นนั้น ควรพิจารณาจากพฤติกรรมการใช้สื่อเพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพของเด็กและเยาวชน จากผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบเลือกใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ฉะนั้น ผู้พัฒนาสื่อการเรียนรู้จึงควรเลือกพัฒนาสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ เช่น Facebook, YouTube, Twitter, TikTok รวมถึงอาจนำสื่ออื่น ๆ มาใช้เสริมได้ อาทิ สื่อกิจกรรม หรือ สื่อบุคคล

5) **การประเมินสื่อการเรียนรู้:** แนวทางการประเมินสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ผู้พัฒนาอาจทำการประเมินอย่างง่าย สาระสำคัญที่ประเมินคือ การประเมินด้านเนื้อหาและประสบการณ์ ว่ามีสาระเนื้อหา สอดคล้องกับปัญหาที่พบหรือไม่ และตรงกับความต้องการของเด็กและเยาวชนอย่างไร ประการสำคัญ คือ สื่อสามารถถ่ายทอดมโนทัศน์และประสบการณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ควรมีความหลากหลายให้สอดคล้องกับสื่อที่ผลิตและการประเมินสื่อที่พัฒนาขึ้น ควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของไตรภาคี คือ ผู้ผลิต ผู้ใช้สื่อ (ครูหรือวิทยากร) และผู้บริโภคสื่อ (เด็กและเยาวชน) เพื่อให้ได้รับทราบข้อเสนอแนะหรือข้อปรับปรุง ในการนำไปผลิตครั้งต่อไป

6) **ข้อควรคำนึง:** การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต้องยึดเป้าหมายการเรียนรู้ คือ การพัฒนาให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้ (Knowledge) ควบคู่กับทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยผู้พัฒนาสื่อการเรียนรู้ ควรเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน รู้จักกลุ่มเป้าหมาย แบบแผนการเรียนรู้ และเข้าใจความต้องการของเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย (Gap ผู้ถ่ายทอดกับผู้เรียน) โดยหลีกเลี่ยงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ที่มุ่งเป้าโจมตีหรือจําแนกผู้สูบบุหรี่เป็นกลุ่มคนไม่ดี หรือสร้างผลกระทบทางจิตใจ แต่ควรมุ่งเน้นให้สาระสำคัญเกี่ยวกับโทษ ผลกระทบ

ของการรับสารอันตรายจากบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้า ประการสุดท้ายคือ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในฐานะผู้เรียนทุกขั้นตอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ของตนเองเข้ามาบูรณาการ ซึ่งจะส่งผลให้สื่อมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระมากขึ้น

สรุป แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระของสื่อ (เฉพาะเนื้อหาหลัก) และสื่อการเรียนรู้ที่ควรพัฒนา จะมีความคล้ายคลึงกันระหว่างแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนการศึกษา ในระบบ กับ การศึกษานอกระบบ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มพบว่า ระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบด้านทักษะการสื่อสารมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าทุกด้าน และสื่อที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ส่วนใหญ่จะเป็นสื่อสังคมออนไลน์ ฉะนั้น แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้จากสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ มีความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบและสามารถถ่ายทอดสื่อสารไปยังผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สำหรับความแตกต่างของแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ จะอยู่ที่เนื้อหาสาระเพิ่มเติม เนื่องจากค่าเฉลี่ยระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบบางด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยลงของทั้งสองกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มนั้น มีความแตกต่างกัน จึงจัดทำแนวทางให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพที่ 3 ภาพรวมแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้
ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย ชนกนารถ บุญวัฒน์ะกุล และคณะ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) ผลการวิจัยพบว่าเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบ มีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบภาพรวมที่ระดับดีมาก (ร้อยละ 85.37) นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หน่วยงานด้านการศึกษา โรงเรียน วิทยาลัย มีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข ภาครัฐเครือข่ายกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างต่อเนื่อง ผ่านกลวิธีต่าง ๆ เช่น การจัดการเรียนการสอน หรือสอดแทรกบูรณาการกิจกรรมความรู้ด้านสุขภาพเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องบุหรี่ รวมถึงการดำเนินโครงการโรงเรียนรอบรู้ด้านสุขภาพ จึงส่งผลให้เด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบ มีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบอยู่ในระดับดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ ธรรมกิตติภาพ และคณะ (2564) ที่พบว่า สถานศึกษาในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษามีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตามหลักสูตรในชั้นเรียน และกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินงานโครงการโรงเรียนรอบรู้ด้านสุขภาพโดยมุ่งเน้นความร่วมมือกับโรงเรียน สอดแทรกความรู้ทางสุขภาพศึกษาในการเรียนการสอน และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษา ขณะเดียวกันผู้วิจัยเห็นว่า อาจเป็นผลมาจากการสนับสนุนให้กลุ่มแกนนำเยาวชนในโรงเรียน หรือวิทยาลัย เช่น สภานักเรียน องค์การนักศึกษา มีส่วนร่วมดำเนินงานรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบจากการบริโภคยาสูบร่วมกับสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐเครือข่ายด้านสาธารณสุข เมื่อเกิดการมีส่วนร่วมดำเนินงานจึงทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธชนนท์ ประจวบลาภ และคณะ (2565) ที่พบว่า สถานศึกษาในระบบโรงเรียนมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบในด้านการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ และการได้รับผลประโยชน์ ผ่านการประกาศเป็นนโยบายให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในบทบาทการควบคุมยาสูบในมิติต่าง ๆ สำหรับผลการวิจัยในกลุ่มเด็กและเยาวชนในการศึกษานอกระบบที่มีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบภาพรวมที่

มีระดับดีมาก (ร้อยละ 81.50) นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นผลมาจากการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือ กศน. (ปัจจุบันมีการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมส่งเสริมการเรียนรู้) ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานนอกระบบ โดยสอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบไทย ผลกระทบจากการบริโภค และมีการจัดการศึกษาต่อเนื่องด้านทักษะชีวิต เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในการศึกษานอกระบบ มีความรู้ความเข้าใจนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนในการศึกษานอกระบบมีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบอยู่ในระดับดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทยา ธรรมกิตติภพ และคณะ (2564) ที่พบว่า สำนักงาน กศน. มีการดำเนินการจัดการศึกษา เสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ทักษะชีวิต ทักษะทางสังคม รวมถึงกระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินงานให้เด็กวัยเรียนวัยรุ่นเข้มแข็ง แข็งแรง และฉลาด กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสถานศึกษานอกระบบ นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการดำเนินงานเกี่ยวกับการรณรงค์ไม่สูบบุหรี่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนและมีความใกล้ชิดกับการจัดการศึกษานอกระบบในพื้นที่ชุมชน ผ่านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร การจัดกิจกรรมอบรม การจัดพิมพ์เอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ยังช่วยให้เด็กและเยาวชนในการศึกษานอกระบบมีความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบในระดับที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับ ณัชชา พัฒนากิจ (2559) ที่ได้ทำการศึกษาการดำเนินการรณรงค์ไม่สูบบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการใช้กระบวนการสื่อสารชุมชนต่อการรณรงค์ไม่สูบบุหรี่สำหรับเยาวชน มีการสื่อสารทั้งเชิงบวกด้วยข้อมูลน่าเชื่อถือ และเชิงลบเพื่อให้เห็นความอันตรายของบุหรี่ ประเภทของสื่อที่ใช้มีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ สื่อสิ่งพิมพ์ใช้สื่อสารให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดจำนวนมาก สื่อบุคคลเพื่อเล่าประสบการณ์จริงและใช้สื่อกิจกรรมเพื่อสร้างกระแสการรับรู้และความร่วมมือในท้องถิ่น การดำเนินการข้างต้นจนกระทั่งส่งผลให้เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบมีความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบในระดับดีมากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของนโยบายภาครัฐ มาตรการที่มีต่อสถานศึกษา หน่วยงาน ภาควิชาการสุขภาพ จึงต้องร่วมมือกันดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเกิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

พ.ศ. 2561-2580 (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) ที่กำหนดให้ทุกหน่วยงานต้องดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ทั้งด้านกาย ใจ สติปัญญาและสังคม ผ่านการสร้างความรู้ด้านสุขภาพ การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาพ และสอดคล้องกับการประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ที่กำหนดให้หัวหน้าสถานศึกษาทุกระดับทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นบุหรี่ โดยให้สถานศึกษาสอดคล้องเนื้อหาแนวนโยบาย พิชัยของการสูบบุหรี่ในการจัดการเรียนการสอนด้วย

2) ผลการเปรียบเทียบระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษาในระบบเป็นรูปแบบการศึกษาที่มีความเข้มงวดตายตัว ปราศจากความยืดหยุ่น กำหนดโครงสร้างรายวิชาการวัดและประเมินผลอย่างชัดเจน มุ่งเตรียมคนในระยะยาว ต่างจากการศึกษานอกระบบที่รูปแบบการศึกษามีความยืดหยุ่น รายวิชาสามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และเตรียมคนในระยะสั้น นำความรู้ไปใช้ทันทีทันใด การที่การศึกษาทั้งสองรูปแบบมีความแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้ระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบมีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาณดา โหม่งมัตย์ (2561) ที่พบว่า ประเภทของสถานศึกษาที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ แม้ว่าระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบภาพรวมจะอยู่ในระดับดีมาก แต่เด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบกลับมีระดับน้อยกว่าเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบ อาจเป็นเพราะว่ากิจกรรมการเรียนรู้หรืออบรมให้ความรู้ความเข้าใจด้านยาสูบ ของหน่วยงานต่าง ๆ ถูกพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบเป็นหลัก ไม่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ที่มีวิถีการแบบแผนการเรียนรู้ หรือข้อจำกัด รวมถึงไม่สอดคล้องกับความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของศุภกร ศรีศักดิ์ (2562) ที่กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้เรียนนอกระบบเป็นผู้มีวุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ และมีข้อจำกัดในการเรียนรู้นอกจากความเห็นข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าที่ผ่านมากกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข รวมไปถึงภาคี

เครือข่ายของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ อาจมุ่งเน้นการดำเนินงานสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบให้กับเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบเป็นหลัก จึงส่งผลให้เด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบมีระดับความรู้ด้านสุขภาพน้อยกว่าเด็กและเยาวชนการศึกษาในระบบ สอดคล้องกับ วิทยาลัย ธรรมกิตติภาพ และคณะ (2564) ที่พบว่า กระทรวงสาธารณสุขได้พัฒนาโครงการโรงเรียนรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate School) เน้นการดำเนินงานกับโรงเรียน สอดแทรกความรู้ทางสุขภาพในการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลาง

3) แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบที่พัฒนาขึ้น ได้ระบุวัตถุประสงค์ให้สามารถยกระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบให้สูงขึ้นโดยเฉพาะด้านทักษะการสื่อสาร เนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับทักษะการสื่อสาร ความรู้ความเข้าใจ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สามารถนำรูปแบบการพัฒนาที่มีนักวิชาการได้พัฒนาขึ้นไว้แล้วมาประยุกต์ใช้หรือพัฒนาขึ้นเองตามบริบท สื่อที่ควรพัฒนาเป็นหลักคือ สื่อสังคมออนไลน์ การประเมินสื่อการเรียนรู้ต้องทำการประเมินด้านเนื้อหาสาระว่า สอดคล้องกับสภาพปัญหาและนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ข้อควรคำนึงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ผู้พัฒนาสื่อการเรียนรู้ต้องมีประสบการณ์ หลักเลียงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่สร้างผลกระทบทางจิตใจ แต่มุ่งเน้นให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ข้างต้น เป็นการพัฒนาแนวทางที่มีการทำการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ ของผู้เรียนก่อน จึงมีทิศทางเดียวกันกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้ค้นพบ สอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองพัฒนาสื่อ การเรียนรู้ของ ชลาภรณ์ สุวรรณสัมฤทธิ์ (2556) ที่นำเสนอไว้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดเนื้อหาสาระ กำหนดประเภทสื่อ การดำเนินการผลิตสื่อและการประเมินการพัฒนาสื่อ เนื่องจาก การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมีเป้าหมายการเรียนรู้เรื่องใด ย่อมต้องมีการจัดกระบวนการพัฒนา ให้เป็นระบบตั้งแต่ การกำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับปัญหา กำหนดเนื้อหา กำหนดสื่อและการประเมิน จึงทำให้แนวทางการพัฒนาสื่อ ตามการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยทั่วไป นอกจากนี้ การกำหนดสื่อสังคมออนไลน์ ให้เป็นสื่อการเรียนรู้หลัก สอดคล้องกับการวิจัยของ วิทยาลัย ธรรมกิตติภาพ และคณะ (2564) ที่พบว่ากลุ่มวัยเรียนวัย

รุ่นเข้าถึงการเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้บนสื่อออนไลน์ มากที่สุดร้อยละ 77.93

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1) การนำผลการวิจัยที่ทำการศึกษาระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบไปใช้ ควรนำไปเป็นฐานข้อมูลการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพเท่านั้น ไม่ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในลักษณะเปรียบเทียบความเด่น ความด้อยระหว่างกัน เนื่องจากคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนมีความแตกต่างกัน และรูปแบบการศึกษา แต่ละรูปแบบมีวัตถุประสงค์ วิธีการ โครงสร้างและการประเมินผลที่แตกต่างกัน

2) กระทรวงศึกษาธิการ โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สำนักงาน กศน. เดิม) กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาทุกแห่งทุกสังกัด รวมถึงกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และภาคีเครือข่าย เช่น มูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย สามารถนำแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ไปกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาสื่อให้สอดคล้องกับบริบท สภาพปัญหา และความต้องการของเด็กและเยาวชน การศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบให้สูงขึ้น

3) เนื่องจากทักษะการสื่อสารของประชากรกลุ่มที่ 2 คือ การศึกษานอกระบบ อยู่ในระดับพอใช้ (ร้อยละ 79.05) มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าทุกด้าน กระทรวงศึกษาธิการ โดย กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สำนักงาน กศน. เดิม) หรือหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กองสุศึกษา สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ อาจนำข้อมูลไปพัฒนากิจกรรมหรือหลักสูตรด้านทักษะการสื่อสารสุขภาพที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ซึ่งจะช่วยให้ยกระดับให้ค่าเฉลี่ยทักษะการสื่อสารและระดับความรู้สุขภาพในภาพรวมของเด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบสูงขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากโครงการพัฒนาสื่อเพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ

ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ประจำปีงบประมาณ 2565

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ และการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2563). **รวมเทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับกลุ่มวัยทำงาน**. นนทบุรี: บริษัท จัน ชนา จำกัด.

กองสุศึกษา. (2563). **รวมเทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับกลุ่มวัยทำงาน**. นนทบุรี: บริษัท จันชนา จำกัด.

กึ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล. (2562). **รายงานการวิจัย การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบเกมการศึกษาเพื่อส่งเสริมความสามารถการเรียนรู้ในรายวิชาพัฒนาการแบบเรียนภาษาไทยและความสุขในการเรียนรู้สำหรับ นิสิตระดับปริญญาตรี**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กุลิสรา จิตระชาวนิช. (2563). **การจัดการเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกศินี สราญฤทธิชัย. (2564). **ความรอบรู้ด้านสุขภาพ: แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. ขอนแก่น: หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.

ชนกนารถ บุญวัฒนกุล. (2561). **หน่วยที่ 14 จิตวิทยา การเรียนรู้กับการศึกษานอกระบบ. ใน จิตวิทยาและ วิทยาการการเรียนรู้ หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์. (2558). **หน่วยที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกระบบ. ใน ประสบการณ์วิชาชีพ การศึกษานอกระบบ**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชลภรณ์ สุวรรณสัมฤทธิ์. (2556). **หน่วยที่ 2 การจัดระบบสื่อเพื่อการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. ใน การพัฒนาและการใช้สื่อการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฏชา พัฒนะนุกิจ. (2559). **การดำเนินงานการณรงค์ไม่สูบบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่น**. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัช. (นิเทศศาสตร์). นนทบุรี: สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ทิฆัมพร ราชวงศ์ และบุหงา ชัยสุวรรณ. (2564). **กลยุทธ์การสื่อสารสุขภาพและความพึงพอใจในการใช้ชุมชนออนไลน์ด้านสุขภาพ**. **วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม**. 9(1), 166-181.

เทพไทย โชติชัย และคณะ. (2563). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. **วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้**. 7(1), 45-56.

ธนรัตน์ พุทธชาติ. (ม.ป.ป). **รู้เท่าทันพิษภัยบุหรี่**. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2566, จาก http://thaincd.com/document/file/download/powerpoint/Moddule%205_smoking.pdf.

เอกสารอ้างอิง

- ประชิด เขยเกี้ยวศ์. (2541). **พื้นฐานการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (ม.ป.ป). **การเสพติดบุหรี่**. สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2566, จาก http://www.smokefreezone.or.th/content_attachment/attach/60_6.pdf.
- เมธชนนท์ ประจวบลาภ และคณะ. (2565). การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครต่อการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ. ใน **วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย**. 6(2), 413-424.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2542). เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก, หน้าที่ 1-23.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, หน้าที่ 1.
- วรวิทย์ นิเทศศิลป์. (2551). **สื่อและนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้**. ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์.
- วรวิทย์ ธรรมกิตติภพ และคณะ. (2564). การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- วิภาดา โหม่งมัตย์. (2561). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาชุมชน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภกร ศรีศักดิ์. (2562). หน่วยที่ 2 การบริหารจัดการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. ใน **การจัดการศึกษานอกระบบ** (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2565). **สถิติการศึกษา ประจำปี 2564**. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2566, จาก [https://bict.moe.go.th/wp-content/uploads/2022/11/171-AW-statistics-2564-e-Book .pdf](https://bict.moe.go.th/wp-content/uploads/2022/11/171-AW-statistics-2564-e-Book.pdf)
- ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ. (2562). **ก้าวทันวิจัยกับ ศจย. ปีที่ 11 ฉบับที่ 12 พ.ศ.2562**. สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <http://www.trc.or.th/th/attachments/article/293/ก้าวทันวิจัยกับ%20ศจย.%20ปีที่%2011-2.pdf>
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2565). **รายงานจำนวนนักศึกษาหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2551 จำแนกตามอายุภาคเรียน 65/1**. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2566, จาก http://mis.nfe.go.th/NFE-MIS/student_itw_age_by_province_process.php.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). **การสำรวจพฤติกรรมด้านสุขภาพของประชากร พ.ศ. 2564**. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2566, จาก http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาสุขภาพ/สำรวจพฤติกรรมทางด้านสุขภาพของประชากร/2564/report_2501_64.pdf.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). **รายงานภาวะสังคมไทย ไตรมาสสาม ปี 2565**. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2566, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5491&filename=socialoutlook_report.
- ลีดาภา เกื้อคลัง. (2561). **องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์ และรัชยา รัตนธาวรร. (2565). **การสูบบุหรี่ในวัยรุ่น: แนวทางสร้างการป้องกัน**. **วารสารพยาบาลทหารบก**. 23(1), 6-13.
- Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis** (3rd ed). New York: Haper and Row.